

Tryckfrihetsförordningen

Sveriges bidrag till upplysningen

Kultur- och fritidskontoret
Peter Holstad

November 2024

Mitt i möjligheterna | sollentuna.se

Sollentuna

Från kuvade undersåtar till upplysta medborgare

Tryckfrihetsförordningen från 1766 var med sin offentlighetsprincip unik i den dåtida världen.

Lagen blev den 22 maj 2023 utsedd till FN-organet UNESCOs världsminne och kan sägas vara Sveriges viktigaste bidrag till upplysningstiden.

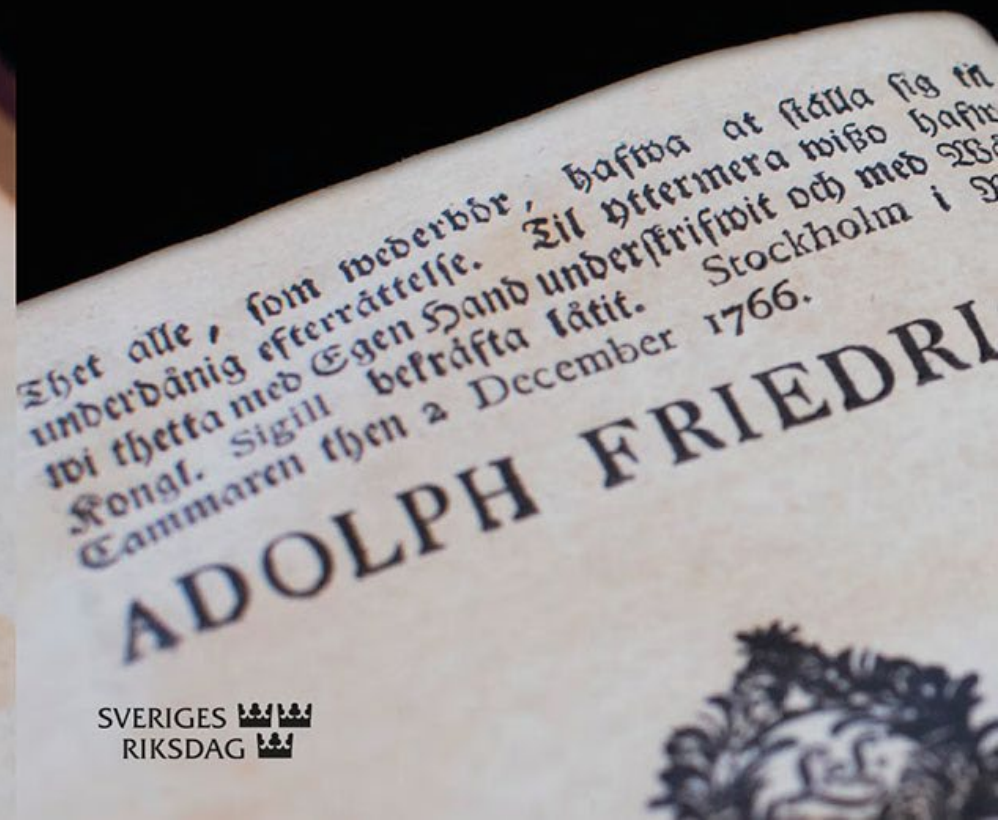
Under flera år och riksdagar deltog många personer i debatten och i det politiska spelet kring tryckfrihetsfrågan. Thure Gustaf Rudbeck från Edsberg, var en av de som deltog hela vägen.

Fritt ord 250 år

Tryckfrihet och offentlighet i Sverige och Finland
– ett levande arv från 1766

Sveriges riksdag antog 1766 en tryckfrihetsförordning som också innefattar offentlighetsprincipen, det vill säga att alla ska kunna ta del av myndigheternas handlingar. Tryckfrihetsförordningen är världens äldsta i sitt slag.

<p>1. Fregatshamn
2. Arphanastropshamn
3. Capella S. Olai
4. Capella S. Iohannis
5. Altorf eller Bronckegårde</p> | <p>6. Tempel S. Clarae
7. Spegel, eller Compania mercatorum
8. Palatum Comitum Wrangellae
9. Tempel S. Iacobi
10. Arsenalium Regium</p> | <p>11. Palatum Comitum Lincolniensis
12. Castellum Regium
13. Tempel S. Nicolai
14. Palatum Episcopatus
15. Tempel S. Gertrudae, in eigne Tur 18. Palatum Regium</p> | <p>19. Tempel S. Catharinae
20. Tempel S. Mariae
21. Palatum Graevskolensie
22. Pons Roskollensie
23. Palatum Comitum Bonde</p> | <p>24. Monasterium
25. Lascor Meliorum
26. Reges in Lacu
27. Suburbium Soder Malmenis
28. Suburbium Nord Malmenis</p> | <p>29. Iulus Campanarum
30. Palatum Rysskorum
31. Tempel S. Francisci in quo Suedorum Regis Gustavi Alaphi
32. Palatum Comitum Bonde</p> | <p>33. Tempel S. Catharinae
34. S. Mariae
35. S. Catharinae Kirche
36. S. Mariae
37. S. Catharinae Kirche
38. S. Catharinae Kirche
39. S. Catharinae Kirche
40. S. Catharinae Kirche
41. S. Catharinae Kirche
42. S. Catharinae Kirche
43. S. Catharinae Kirche
44. S. Catharinae Kirche
45. S. Catharinae Kirche
46. S. Catharinae Kirche
47. S. Catharinae Kirche
48. S. Catharinae Kirche
49. S. Catharinae Kirche
50. S. Catharinae Kirche</p> |
|---|---|--|---|---|--|--|

Stockholm 1760

Stockholm med utsikt från Kungsholmen med båda broarna över Klara sjö.
Graverad plansch av GEORG BALTHASAR PROBST. Augsburg ca. 1760.

Peter Forsskål

Född 11 januari 1732 i Helsingfors. Naturforskare, orientalist och en av Carl von Linnés mest framstående elever.

Författade och lät trycka "Tankar om borgerliga friheten" 1759, startskottet till debatten om tryckfriheten.

Deltog i den danska expeditionen Det lyckliga Arabien (Arabia Felix). Död 11 juli 1763 i Jemen.

Växten Forsskaolea med tilläggsbeteckningarna tenacissima, hispida, adhaerens, uncinata (hårdnackad, vild, envis, kantig) uppkallad till Forsskåls minne av Linné.

[Förskäl, P.]

26.

Tänkar

Om

Borgerliga
Sfriheten.

STOCKHOLM,

Tryckt hos Directeuren LARS SALVIUS, 1759.

UNIVERSITETS
BIBLIOTEKET
LUND

Tänkar om borgerliga friheten

Ju mera man får lefwa efter eget behag, ju mera är man fri.

Borgerliga frihetens lif och styrka består för den skull uti en inskränkt Regering, och en oinskränkt skriffrihet

Gudomliga uppenbarelser, förnuftiga Grundlagar och enskildtas heder, kunna ej af en slik skriffrihet lida någon farlig anstöt. Ty sanning segrar alltid, då den får med samma fördelar bestridas och försvaras.

Skriffrihet uppdrifwer wetenskaperna till sin höjd, röjer alla skadeliga författningar, tyglar alla ämbetsmäns orättwisa, och är Regeringens tryggaste försvar i ett fritt rike. Ty den gör hela menigheten kär i ett sådant regeringsätt.

Sollentuna

Anders Nordencrantz

Född 1697 i Brunflo, Jämtland. Död 1772.

Riksdagsman inom borgarståndet från 1726.

Argumenterade flitigt i skrift för ekonomisk politik och reformer, tryckfrihet och mot privilegiesystem.

Sollentuna

Anders Chydenius

Född 1729 i Sotkamo, mellersta Finland.
Död 1803.

Präst 1753 och riksdagsman i
prästeståndet 1765.

Stridbar debattör och ivrig förespråkare
av tryckfrihet.

Sollentuna

Hattar och mössor, två partier under frihetstiden

Frihetstiden varade 1719 till 1772 och innebar att makten över viktiga beslut låg hos riksdagen, inte hos kungen.

Hattar och mössor var två politiska grupper, i alla fyra stånden, som konkurrerade om regeringsmakten.

Hattarna var revanschlystna mot Ryssland, drev en frikostig ekonomisk politik och var orienterade mot Frankrike.

Mössorna var försiktiga mot Ryssland och med den ekonomiska politiken. Från 1760 var en majoritet inom partiet för tryckfrihet.

Thure Gustaf Rudbeck

Mösspartiets ledare

Lantmarskalk (talman i Riddarhuset) och ordförande i stora deputationen från 1765.

Varm anhängare av tryckfrihet och offentlighet.

”Jag önskar i allmänhet att de band som nu fjettra tryckerierna, pennorna och förnuftet blifva lossade, på det klokt folk må sedemera få obehindrat upplysa sina medborgare och jag hoppas deraf mycket för rikets väl och frihetens bestånd.”

Sollentuna

Motståndet

Frågan om tryckfrihet debatterades redan vid riksdagen 1760 – 1762 men inom adelsståndet var motståndet starkt. Motståndarna förhalade frågan så att riksdagen inte hann fatta beslut.

Axel von Fersen d. ä, ledare för hattpartiet. Född 5 april 1719 i Stockholm, död 24 april 1794. Lantmarskalk under riksdagsperioderna 1755 – 1756 & 1760 – 1762.

Frågan om offentlighet var central. Skulle verkligen riksdagens dokument och protokoll vara offentliga?, var en fråga som oroade viss riksdagsmän.

Kongl. Maj:ts
Nådige
Sörordning,

Angående
Skrif- och Tryck-friheten;

Gifven Stockholm i Råd-Cammaren den 2. Decembr.
1766.

Cum Gratia & Privilegio S:æ R:æ Maj:tis.

Tryckt uti Kongl. Tryckeriet.

Beslutet

Den 7 augusti 1766 ställer ordförande i stora deputationen, Thure Gustaf Rudbeck, propositionen "at all censur hädanefter upphöra", vilken bifölls. Rudbeck driver också igenom att lagtexten skrivs i en form med paragrafer och inte med artiklar. Lagen ska "äga all den fullkomliga trygghet, som en oryggelig grundlag medförer".

Prästeståndet, borgarståndet och bondeståndet röstade för tryckfriheten. Adelsståndet röstade emot.

Kung Adolf Fredrik undertecknar och utfärdar Tryckfrihetsförordningen den 2 december 1766.

Den 22 maj 2023 utses lagen till ett av FN-organet UNESCO:s världsminnen.

Världsminnen Sverige

Sollentuna

Stormningen av Bastiljen 14 juli 1789
av Charles_Thevenin

Är tryckfrihetsförordningen Sveriges bidrag till upplysningen?

Tryckfrihetsförordningen från 1766 kan sägas vara Sveriges bidrag till upplysningen. Censurförbud hade tidigare förekommit i Nederländerna och England men den svenska offentlighetsprincipen var unik.

Det som i andra länder krävt blodiga revolutioner har i Sverige ordnats med en underskrift (grundlagen 1719 och tryckfrihetsförordningen 1766).

Sollentuna

Mitt i möjligheterna | sollentuna.se